

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

УДК 338.439.5 (477)

Березін О. В.,

д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки підприємства, Вищій навчальний заклад Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі", м. Полтава

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ: ЧИННИКИ ТА УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Анотація. Розглядаються підходи до обґрунтування інвестиційної політики торговельних підприємств як вагової складової стратегії розвитку таких суб'єктів ринку. Наголошується на тому, що інвестиційна політика підприємств торгівлі нині не стала важливим пріоритетом їх господарської діяльності та інструментарієм формування економічної політики регіону. Невирішеність цієї проблеми зумовлює значну (а за окремими видами товарів – катастрофічну) залежність національного споживчого ринку від імпорту (це стосується як продовольчих, так і непродовольчих товарів). Одним із основних завдань при опрацюванні інвестиційної політики підприємствами торгівлі варто вважати визначення оптимальних балансів інвестиційних ресурсів, формування умов та створення механізмів для ефективного використання наявних інвестиційних ресурсів.

Ключові слова: господарська діяльність; інвестиційна політика; інвестиційні ресурси; підприємства торгівлі; соціально-економічний розвиток регіону; споживчий ринок.

Berezin O. V.,

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economics of Enterprise, Higher Educational Establishment of Ukoopspilka "Poltava University of Economics and Trade", Poltava

INVESTMENT POLICY OF TRADE ENTERPRISES: THE FACTORS AND CONDITIONS OF EFFICIENCY ENSURING

Abstract. The approaches to justify the investment policy of trade enterprises as an important component of the development strategy of such market entities are considered. It is emphasized that the investment policy of trade enterprises did not become the important priority of their economic activities and the toolset of the economic policy in a region. The persistence of this problem leads to a significant (and by some types of goods - catastrophic) domestic consumer market dependence on imports (this applies to both food and non-food products). One of the main problems in the processing of investment policy by the trade enterprises should be considered as determining of the optimal balance of investment resources, creation of the conditions and mechanisms for the effective use of available investment resources.

Keywords: economic activity; investment policy; investment resources; trade enterprises; social and economic development of a region; consumer market.

Постановка проблеми. Нині невирішеною залишається проблема поглиблення досліджень щодо обґрунтування інвестиційної політики торговельних підприємств як підґрунтя їх господарського розвитку. Від рівня розвитку підприємств торгівлі залежить і ефективність функціонування національного споживчого ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнення результатів досліджень і публікацій свідчить, що ефективність інвестиційної політики підприємств торгівлі визначається ще на етапах її обґрунтування. Незважаючи на численні публікації (Апопій В. В., Гросул В. А., Донець Л. І., Марцин В. С., Міценко Н. Г., Міщук І. П., Фролова Л. В., Чорна М. В. та ін.), чинники та умови забезпечення

ефективності інвестиційної політики підприємств торгівлі досліджені недостатньо.

Постановка завдання. Узагальнити результати тривалих наукових досліджень та господарський досвід споживчого ринку України щодо основних засад формування та забезпечення ефективності інвестиційної політики підприємств торгівлі.

Вклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтована інвестиційна політика торговельних підприємств нами розглядається не лише як вагова складова стратегії розвитку таких суб'єктів ринку, а й як ланка, що пов'язує всі напрями їх господарської діяльності [1, с. 202-218].

Нині не вирішеною залишається проблема поглиблення досліджень щодо інвестиційних аспектів функціонування торговельних підприємств та їх ролі у формуванні економічної політики розвитку регіонів.

Обґрунтування ефективної інвестиційної політики торговельних підприємств сприятиме підвищенню довіри до інститутів державної влади з боку національних суб'єктів споживчого ринку, забезпеченню формування позитивного іміджу України на світовому ринку, зміцненню організаційно-економічних взаємовідносин підприємств торгівлі з виробниками товарів. Ми переконані, що реалізація такої інвестиційної політики торговельних підприємств забезпечить потік іноземних інвестицій для розвитку суб'єктів саме сфери торгівлі, позитивно вплине на формування інфраструктури національного споживчого ринку та формування сприятливого інвестиційного клімату в межах національної економіки у цілому.

Нагадаємо, що рівень інвестицій у різних регіонах не є однаковим і залежить перш за все від інвестиційної активності та динаміки її розвитку. Для активізації інвестиційної діяльності опрацьовано низку методів, які застосовуються саме на регіональному рівні [2, с. 47-112]. Держава, використовуючи відповідні важелі, має забезпечувати умови для ефективної інвестиційної діяльності суб'єктів усіх галузей національної економіки, де підприємства торгівлі не є винятком. Результати наших досліджень змушують констатувати, і у цьому переконує практика, що дії уряду лише гальмують інвестиційні процеси в Україні. Невирішеною частиною загальної проблеми слід вважати те, що інвестиційна політика підприємств торгівлі нині не стала важливим пріоритетом їх господарської діяльності та інструментарієм формування економічної політики регіону. Саме невирішеність цієї проблеми зумовлює значну (а за окремими видами товарів – катастрофічну) залежність національного споживчого ринку від імпорту (це стосується як продовольчих, так і непродовольчих товарів). Ми переконані у тому, що головний принцип формування інвестиційної політики підприємств торгівлі має полягати у віддзеркаленні інвестиційної політики регіонів, із урахуванням місцевих особливостей господарського розвитку.

Справедливо буде говорити про те, що в окремих регіонах України підприємствами торгівлі вже накопичений певний досвід формування ефективної інвестиційної політики та залучення інвестицій, який потребує узагальнення та розповсюдження серед суб'єктів галузі.

Виходячи з цього, зупинимося на основних аспектах формування інвестиційної політики підприємств торгівлі.

Обґрунтована інвестиційна політика здатна суттєво змінити стан господарської діяльності підприємств торгівлі та сприяти соціально-економічному розвитку регіону. Серед іншого одним із важливих напрямків інвестиційної політики підприємств торгівлі є створення власного позитивного іміджу [3, с. 27-103].

Для формування позитивного іміджу підприємству торгівлі важливо визначити переваги, що відрізняють його від інших суб'єктів галузі, як в Україні, так і в окремому регіоні [4, с. 324-401]. У подальшій господарській діяльності варто виявити нереалізовані позитивні якості та забезпечити їх практичне використання. Такі зусилля мають бути спрямовані на розвиток внутрішньої структури суб'єктів торговельної галузі, розширення інформаційно-інформативних систем, до яких слід залучити виробників товарного забезпечення, посередників, інших суб'єктів національного споживчого ринку, особливу роль варто відвести споживачам, забезпечити їх доступ до таких систем.

Вважаємо, що з боку урядових інституціональних структур для формування сприятливого інвестиційного клімату необхідно забезпечити моніторинг правового супроводу, а за його результатами опрацьовувати та оптимізувати законодавчі та нормативні акти, що прямо чи опосередковано впливають на забезпечення ефективності інвестиційної політики підприємств торгівлі.

Нагадаємо, що не вичухають наукові дискусії з приводу надання гарантій інвесторам, їх законодавчого закріплення. Серед іншого тут ідеться про перелік страхових випадків, розміри страхових внесків, порядок укладання угод страхування, права й обов'язки сторін при настанні страхового випадку тощо.

Можливо, економічні умови України не дозволяють цього зробити, але у світовій практиці існують відповідні пільги, так, найбільш розповсюдженими пільговими податками для інвесторів є податок на прибуток та податок на майно, яке набувається для інвестиційних проектів, різноманітні місцеві податки та збори.

За нашим переконанням, особливу роль у створенні та підтриманні сприятливого інвестиційного клімату в регіоні та формування ефективної інвестиційної політики підприємств торгівлі відіграють механізми взаємодії органів влади та суб'єктів споживчого ринку щодо пошуку інвесторів. При цьому варто керуватися відповідними принципами, найважливішими з яких ми вважаємо наступні:

- відкритість стратегій розвитку підприємств торгівлі регіону;

- забезпечення наступності рішень та домовленостей незалежно від зміни особистостей власників (керівників) органів місцевої влади чи представників торговельної сфери, що проводять переговори та реалізують рішення;

- виявлення та усунення конфліктних ситуацій та опрацювання заходів щодо їх попередження;

- виключення випадків неправомірного порушення угод їх учасниками;

- урахування інтересів інвестора у програмах розвитку регіональної інфраструктури споживчого ринку.

Заглядаючи у майбутнє, вважаємо ефективним відбір інвесторів на конкурсній основі, коли їх кількість перевищуватиме тих, хто хоче інвестиції залучити.

Формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні ми розглядаємо як доволі складне

завдання, що вимагає від органів місцевої влади активних дій.

Захоплюючись пошуком зовнішніх інвесторів, підприємствам торгівлі з метою збільшення обсягів інвестицій не варто забувати і про необхідність пошуку внутрішніх резервів, що потребує значного розширення аналітичної роботи [5, с. 181-206].

Крім того, за умов несприятливого інвестиційного клімату в Україні власні засоби підприємств торгівлі часто є єдиним джерелом розвитку.

Серед іншого перспективними для використання є засоби, які вивільнюються внаслідок застосування інноваційних, ресурсозберігаючих технологій, що варто розглядати як вагомий інвестиційний потенціал підприємств торгівлі.

Узагальнюючи накопичений в Україні досвід, зазначимо, що для мобілізації внутрішніх інвестиційних ресурсів підприємств торгівлі першочергове значення мають наступні заходи:

- удосконалення структури акціонерного капіталу;
- забезпечення та збереження економічної стійкості;
- консервація невикористаного майна підприємств торгівлі;
- забезпечення ефективності управління діяльністю підприємств торгівлі.

Ми переконані, що реалізація підприємствами торгівлі зазначених заходів за всебічної допомоги та підтримки місцевих органів влади буде сприяти активізації інвестиційної діяльності та формуванню ефективної інвестиційної політики.

Залучення зовнішніх інвестицій закордонних інвесторів забезпечується різними способами. Ті з них, що підтвердили свою життєздатність у світовій практиці, варто використовувати і при формуванні інвестиційної політики підприємств торгівлі України.

В економічній теорії й практиці господарювання суспільство з високим рівнем інвестиційної активності за всіма параметрами вважається здоровим суспільством, що прагне до розвитку.

Варто акцентувати увагу на тому, що окремі підприємства торгівлі мають очевидну незбалансованість між інвестиційними ресурсами та інвестиційною ємністю, а економічні та правові умови в Україні є перепорою для залучення коштів закордонних інвесторів [6, с. 318-323]. З огляду на це одним із основних завдань при опрацюванні інвестиційної політики підприємствами торгівлі варто вважати визначення оптимальних балансів інвестиційних ресурсів, формування умов та створення механізмів для ефективного використання наявних інвестиційних ресурсів.

Вважаємо, що у процесі обґрунтування інвестиційної політики підприємств торгівлі обов'язково слід враховувати найбільш типові чинники, що впливають на її зміст, визначають її ефективність і є типовими саме для даного суб'єкта.

Варто прагнути до того, щоб механізми реалізації інвестиційної політики підприємств торгівлі забезпечували баланс інтересів інвестора та позичальника, мінімізували ризики [7, с. 152-158]. При

цьому дотримання загальних у світовій практиці правил інвестиційної діяльності є важливим, адже це дозволяє забезпечити прозорість та об'єктивність при виборі серед пропозицій.

За умов нинішнього стану національної економіки поведінка позичальників та інвесторів часто оцінюється як неадекватна, а причин тому багато, і найважливіші з них ми вбачаємо у нестабільності економічних процесів, відсутності чіткої позиції влади з цих питань у регіонах. Низка проблем пов'язана з недосконалістю базового економічного законодавства, окремі складові якого часто є суперечливими. Так, окремі закони містять положення щодо захисту інвесторів та позичальників, але їхня практична реалізація наштовхується на нездоланні перепони та гальма, що у кінцевому підсумку визначає неефективність інвестиційної політики суб'єктів ринку.

Крупні вкладення, як переконує світова практика, рідко здійснюються у вигляді передачі вільних грошових ресурсів. Масштабний інвестиційний проект передбачає складний рух капіталів, а вільні гроші у цьому випадку відіграють допоміжну роль як стартове забезпечення та засіб для розрахунків. Така диференціація дозволяє краще зрозуміти сутність та механізми інвестиційної політики, ухвалювати обґрунтовані рішення з управління її реалізацією [8, с. 44-51].

У світовій господарській практиці останнім часом значна кількість інвестиційних проектів пов'язані з передаванням результатів інтелектуальної праці (їх прямого експорту чи імпорту) під певні програми і мають назву інформаційно-трудової інвестиції. Сфера такої діяльності стрімко розширюється і є характерною для високотехнологічних галузей економіки.

Коли йдеться про участь в інвестиційних проєктах закордонних партнерів, то такі суб'єкти розглядаються як спільні підприємства. Досвід функціонування таких спільних підприємств у сфері торгівлі в Україні вже накопичений, але ефективність такої форми співпраці у низці випадків виявляється недостатньою через низький рівень системи українського менеджменту. Так, часто закордонний партнер виконує всі умови з поставок обладнання та платежів, але, незважаючи на це, підприємство не розпочинає реалізацію інвестиційних програм із потрібною ефективністю саме з вини української сторони. Разом з тим, спільні форми інвестиційних проєктів мають найбільші перспективи для розвитку підприємств торгівлі, адже вони відкривають безліч можливостей для компромісів між партнерами, інвесторами та позичальниками.

Створення за прикладом країн світу інвестиційних банківських комплексів варто розглядати як природний процес еволюційного формування інфраструктури споживчого ринку, але чинник часу не дозволяє у найближчі роки сподіватися на мобілізацію значних ресурсів без державного протекціонізму, зважаючи на стан низки комерційних банків в Україні [9, с. 307-415].

Варто покладати надії і на страхові та фінансово-інвестиційні компанії, які мають перспективи

розвитку і можуть скласти основу недержавного механізму інвестування.

Серед перепон формування ефективної системи інвестування ми бачимо те, що інвестиційні кошти частокладаються не у фундаментальні проекти, а у ті операції, що швидко приносять готівкові гроші.

Приватні інвестиції можуть бути мобілізовані у коротші терміни, залучення інвестицій приватних осіб у розвиток підприємств торгівлі і надалі залишається перспективним напрямом діяльності.

Серед низки важливих завдань щодо формування інвестиційної політики підприємств торгівлі варто розглядати створення кадастру суб'єктів, оцінку інвестиційної ємності ринку проектів для таких підприємств, опрацювання методів оцінки життєздатності інвестиційних проектів, створення банку інвестиційних проектів як основи для функціонування всього інвестиційного механізму підприємств торгівлі з оцінкою витрат, прибутку, термінів окупності [10, с. 116-137]. Такі дані повинні бути доступними для потенційних інвесторів.

Експертиза інвестиційного проекту в світовій практиці є обов'язковою процедурою ухвалення рішення про його реалізацію. В Україні законодавчо-нормативної бази для вирішення зазначеної проблеми просто не існує, що підриває довіру до експертизи як до обов'язкового процедурного етапу.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, інвестиційна політика підприємств торгівлі є багатоаспектною, потребує накопичення досвіду та державної підтримки. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку мають передбачати дослідження чинників, що впливають на механізми управління інвестиційними процесами підприємств торгівлі, забезпечення ефективності функціонування національного споживчого ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гросул В. А. Формування маркетингової конкурентної стратегії підприємств роздрібною торгівлі : монографія / В. А. Гросул, Л. О. Попова, К. А. Корженко. – Х. : ХДУХТ, 2012. – 247 с.
2. Чорна М. В. Оцінка інвестиційного потенціалу підприємств роздрібною торгівлі : монографія / М. В. Чорна, І. О. Жувагіна. – Х. : Лідер, 2014. – 153 с.
3. Міценко Н. Г. Регулювання діяльності підприємств роздрібною торгівлі : монографія / Н. Г. Міценко. – Львів : Видавництво ЛКА, 2009. – 176 с.
4. Чорна М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств роздрібною торгівлі: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / М. В. Чорна. – Х. : ХДУХТ, 2010. – 426 с.
5. Міценко Н. Г. Діагностика дієвості економічного механізму торговельного підприємства : монографія / Н. Г. Міценко, Н. І. Дуляба. – Львів : Видавництво ЛКА, 2012. – 223 с.
6. Міценко Н. Г. Функціонування підприємств-посередників на спеціалізованому ринку : монографія / Н. Г. Міценко. – Львів : Видавництво ЛКА, 2013. – 376 с.

7. Чорна М. В. Оцінка конкурентостійкості підприємств роздрібною торгівлі : монографія / М. В. Чорна, Ю. А. Овчаренко. – Х. : ХДТУБА, 2010. – 177 с.

8. Чорна М. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств : монографія / М. В. Чорна, С. В. Глухова. – Х. : ХДУХТ, 2012. – 210 с.

9. Марцин В. С. Формування взаємовідносин банківських структур із підприємствами на ринку фінансових послуг : монографія / В. С. Марцин. – К. : УБС НБУ, 2012. – 698 с.

10. Фролова Л. В. Управління економічним потенціалом торговельних підприємств : монографія / Л. В. Фролова, О. В. Григораш. – Донецьк : Ноулідж, 2013. – 200 с.

REFERENCES

1. Grosul, V.A., Popova, L.O. and Korzhenko, K. A. (2012), *Formuvannja marketyngovoi konkurentnoi strategii pidpryemstv rozdrubnoi torgivli* [Formation of marketing competitive strategy of retail enterprises], HDUHT, Kharkiv, Ukraine.
2. Chorna, M. V. and Zhuvagina, I. O. (2014), *Ocinka investycijnogo potencijalu pidpryemstv rozdrubnoi torgivli* [Assessment of investment potential of the retail enterprises], Lider, Kharkiv, Ukraine.
3. Micenko, N.G. (2009), *Reguljuvannja dijnal'nosti pidpryemstv rozdrubnoi torgivli* [Regulation of the activity of retail enterprises], LKA, L'viv, Ukraine.
4. Chorna, M. V. (2010), *Upravlinnja konkurentospromozhnistju pidpryemstv rozdrubnoi torgivli: teoretyko-metodologichni zasady ta praktychnyj instrumentarij* [Management of the competitiveness of the retailers: theoretical and methodological principles and practical tools], HDUHT, Kharkiv, Ukraine.
5. Micenko, N. G. and Duljaba, N.I. (2012), *Djagnostyka dijevosti ekonomichnogo mehanizmu torgovel'nogo pidpryemstva* [Diagnosis of efficiency of the economic mechanism of the trade enterprise], LKA, L'viv, Ukraine.
6. Micenko, N. G. (2013), *Funkcionuvannja pidpryemstv-poserednykiv na specializovanomu rynku* [Functioning of the intermediary companies in specialized markets], LKA, L'viv, Ukraine.
7. Chorna, M. V. and Ovcharenko, J. A. (2010), *Ocinka konkurentostijkosti pidpryemstv rozdrubnoi torgivli* [Assessment of competitiveness of the retailers], HDTUBA, Kharkiv, Ukraine.
8. Chorna, M.V. and Gluhova, S.V. (2012), *Ocinka efektyvnosti innovacijnoi dijnal'nosti pidpryemstv* [Assessment of efficiency of innovation activity of enterprises], HDUHT, Kharkiv, Ukraine.
9. Marcyn, V. S. (2012), *Formuvannja vzajemvidnosyn bankivsk'kyh struktur iz pidpryemstvamy na rynku finansovyh poslug* [Formation of the relationships of the banking institutions with businesses in financial markets], UBS NBU, Kyiv, Ukraine.
10. Frolova, L.V. and Grygorash, O.V. (2013), *Upravlinnja ekonomichnym potencijalom torgovel'nyh pidpryemstv* [Management of economic potential of the trade enterprises], Noulidzh, Donetsk, Ukraine.